

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ואתחנן

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כד

(תרגום הפשוט)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים וארבע לבריאה

שנת השבעים וחמש לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

וּאֶתְחַנֵּן

א.

„וּאֶתְחַנֵּן אֶל ה'“

על תחילת הפרשה – „וּאֶתְחַנֵּן אֶל ה'“ – מובאות ב„ספרי“¹ שתי דעות:

(א) „וּאֶתְחַנֵּן“ – מלשון „חננס“, כלומר, משה רבינו בקש מהקב"ה, שירשה לו להכנס לארץ ישראל כמתנת חנם, כי למרות שצדיקים² „היו יכולים לתלות .. במעשיהם הטובים, (ו)לא בקשו מן המקום שיתן להם אלא חנם“.

(ב) „וּאֶתְחַנֵּן“ – אחד מעשרה לשונות של תפילה.

גם במדרש רבה³ מובאים על פסוק זה שני ענינים אלו – „וּאֶתְחַנֵּן“ – (א) מעשרה לשונות של תפילה, (ב) מלשון מתנת חנם – אך לא כשתי דעות שונות, אלא כפירוש אחד⁴, של אותו בעל שמועה, וכך נאמר שם:

„אמר רבי יוחנן עשרה לשונות נקראת תפילה... ותחנונים, דכתיב ואתחנן אל ה', ומכולן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים. אמר רבי יוחנן מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו שהרי משה .. לא בא אלא בלשון תחנונים“. כלומר, הביטוי „תחנונים“ – (ואתחנן) מבטא תפילה ובקשה שמבקשים כמתנת חנם, משום ש„אין לבריה כלום אצל בוראו“, וכפי שאומר מיד לאחר מכן רבי לוי⁵: „למה לא בא משה אלא בלשון תחנונים .. במתנת חנם אני עושה עמו“.

יש להבין: מהו ההסבר למחלוקת בין הספרי לבין המדרש אם אלה הם שני פירושים שונים, או פירוש אחד⁶?

ב.

לשון „חננס“ או לשון „תחנונים“

המפרשים⁷ מסבירים את ההבדל בין שתי הדעות בספרי:

„לשון מתנת חנם“⁸, הרי זה כאילו נאמר „וּאֶתְחַנֵּן“, משה רבינו בקש מהקדוש-ברוך הוא „לתת לי מתנת חנם“. ולכן אין זה אחד מלשונות התפילה, כי במילה „וּאֶתְחַנֵּן“ עצמה אין שום ביטוי של תפילה ובקשה⁹.

לעומת זאת, לפי הפירוש השני, ש„וּאֶתְחַנֵּן“ היא מעשרה לשונות של תפילה, הרי „וּאֶתְחַנֵּן“ הוא ביטוי של תחינה ותחנונים, כנאמר במדרש שלעיל.

לפי זה יוצא, שלפי הדעה שבמדרש, המצרפת את שני הענינים יחדיו, הרי למרות שהמילה „וּאֶתְחַנֵּן“ אינה מלשון „חננס“, אלא מלשון „תחנונים“, הרי תוכנה של תפילת תחנונים היא בקשה של מתנת חנם¹⁰.

אך יש להבין: כיון שהן לפי הספרי¹¹ והן לפי המדרש בקש משה מהקדוש-ברוך הוא מתנת חנם – על מה מתבססת המחלוקת, אם משה השתמש בביטוי שיש בו רק משמעות של „חננס“, כדעת הספרי¹¹, או שהוא השתמש בביטוי של תפילה, שמתאים להשתמש בו כשמבקשים מתנת חנם?

ג. עֵבוֹר קְבֻלַּת שֹׁכֵר יֵשׁ לְהַתְפַּלֵּל

ההסבר לכך הוא:

כאשר מבקשים מהקב"ה צרכים מסויימים

(7) חזקוני כאן. לבוש על פרש"י כאן. וראה הערה 10.

(8) ל' רש"י כאן.

(9) ראה גם דברי דוד (להט"ו) ומשכיל לדוד כאן.

(10) ראה עדי"ו בס' זכרון (על פרש"י) כאן בפירושו ה'ב'. – אלא שהוא כתב כן בפרש"י (וספרי) שאין ואתחנן אלא לשון מתנת חנם. וצ"ע, דא"כ מדוע אין „וּאֶתְחַנֵּן“ מהעשרה לשונות של תפילה גם לפי זה שברש"י. ועדי"ו צ"ע לפירושו ה'א', „שתחנה ויתנו ויחנם ויחן כולם משרש אחד ומענין אחד“ (וראה גם רא"ם כאן), וכמו שהקשה בבאר יצחק (על פרש"י) כאן.

ולכן מסתבר כהמפרשים שהובאו לעיל, שלפי פי' הראשון ד„וּאֶתְחַנֵּן“, הוא „לשון מתנת חנם“, אינו שייד ללשון „תחינה“ (ולכן אינו מהלשונות של תפילה).

(11) בפ' הא'.

(1) הובאו ג"כ בפירוש רש"י על התורה (בשינוי לשון. וראה גם הערה 29).

(2) כ"ה בפירוש רש"י. ובספרי – משה ודוד.

(3) פ"ב א. ועדי"ו בתנחומא פרשתנו ג.

(4) ויש לומר שהוא מה שרש"י מציין „כדאיתא בספרי“ (והוא „מרביתנו עדי"פ" – או כיו"ב) – לשלול פי' המדרש, כי גם בפשט"מ הם ב' פירושים (כדעת הספרי), ולא פירוש אחד (כדעת המדרש), כמשנ"ת בהתועדות.

(5) ומה שאומר „אמר ר' לוי“ (ולא – ר' לוי אמר) מוכח שבא לפרש מילתא דר' יוחנן, ולא לחלוק עליו. וכן מוכח בתנחומא כאן.

(6) גם ברא"ם כאן מעיר על שינוי זה בין הספרי ומדרש, אבל אינו מתרצו.

וכדומה, יש בכך שני ענינים:

(א) אופן הבקשה, תחנונים או תביעה.

(ב) הסיבה שבעבורה ימלא הקדוש-ברוך-הוא את הבקשה – אם כדבר המגיע לאדם, או כמתנת חנם.

כיון שהקב"ה בראו הוא צריך לספק לו את צרכיו, "ורחמיו על כל מעשיו"¹², ובמיוחד בהיותו בן אברהם יצחק ויעקב¹³ – הרי מגיעה לו סעודת שלמה בשעתה ויותר¹⁴, ובמיוחד כאשר הוא שומר תורה ומצוות הרי נאמר¹⁵ „אם בחוקותי תלכו... ונתתי גשמיכם...". ואם כך, יש לומר שגם התפילה (כפי שצריכה להיות מלכתחילה¹⁶ לפי תורת אמת¹⁷) היא משום שמגיע לו.

ולמרות שאפשר לשאול: אם הדבר מגיע, ובמיוחד על ידי מעשים טובים, מדוע צריך להתפלל לשם כך?
אלא¹⁸, שבנוסף לכך שעלי-די-כך נותנים לו

(12) תהלים קמה, ט. וראה כתובות ז, ב. וראה ב"מ פ"א, א.
(13) ועפ"י תומת הקדמת השבח אלוקי אברהם יצחק ויעקב – לבקשת צרכיו.

(14) ב"מ פג, א.
(15) ר"פ בחוקותי.

(16) ויש לקשר זה בהפ' (תו"א עט, סע"ד ובכ"מ) תפלה מל' התפול ומחבר – כי צ"ל חיבור ושייכות לזה שמתפלל אליו – עי"ז שהוא אומן שעשאוהו (תענית כ, ריש ע"ב) ויש לו זכויות וכו'.

(17) בעיקרים (מאמר ד פט"ו) מבואר שענין התפלה הוא גם אם אין האדם ראוי לטובה זו (וגם רשע גמור – כמו מנשה בן חזק"ן – צריך להתפלל). כי מכיון „שכל הטובות המגיעות מהשם הם על צד החסד הגמור לא שכר מעשיו הטובים" (וראה גם לקמן בפנים), לכן יכול להיות ש„גיעו מאתו טובות הן שיה' המקבל מוכן או בלתי מוכן". וראה תנא דבי אלי' וזוטא פ"ז.

אבל זהו רק דגם אם אין לו מע"ט אעפ"י יש לו להתפלל בתור מתנת חנם ממש (מכיון שבין כך, גם שכר המצות הוא רק „על צד החסד הגמור", ובמילא יכול להיות שגם אליו תגיע הטובה אף שהוא „בלתי מוכן"). ועד' תפלת משה בתור מתנת חנם (כי לא היתה מועלת תפלה סתם. כדלקמן סעיף ד ואילך בארוכה).

אבל ענין התפלה כפי שצ"ל מלכתחילה הוא – שממלאים בקשתו ע"י זכויות, כבפנים. וראה גם ח"י ופ' מהרי"ק (על פרש"י) כאן.

ולעזרי ג"כ מיראת יעקב „נתמעטו זכויותי כו' שמא כו', אף שהקב"ה הבטיחו כו' (פרש"י וישלח לב, יא), ושם (לב, ג), „ואתה אמרת היטב גו' וברש"י שם, „היטב בזכות כו'"; כן להעיר מפרש"י תבוא (כו, טו). ועוד.

(18) בהבא לקמן – ראה אה"ת שה"ש (כרך ב) ע' תשטט

יותר (בסבר פנים יפות) מן המגיע לו כשכר, ידוע, שגם מה שהקב"ה נותן כשכר, הרי אין הוא חייב לתת זאת¹⁹, כנאמר²⁰ „ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" – שהענין של „אתה תשלם לאיש כמעשהו" הוא חסד של הקב"ה²¹.

לכן צריך להתפלל²² לקב"ה, ואי אפשר לתבוע²³ זאת מהקדוש-ברוך-הוא, אלא לבקשו למלא את הבקשה כמתנת חנם.

וכדברי חז"ל²⁴ שאין לתלות תפילה „בזכות עצמו"²⁵ – כי אף אם הקדוש-ברוך-הוא ממלא את הבקשה משום המעשים הטובים, אין אפשרות לתלות את הבקשה בזכות עצמו ולהתפלל „עשה לי בזכותי"²⁶.

ד. מתנת חנם – רק אופן הבקשה או גם תחושת המבקש?

וזוהי ההבדל בין הספרי¹¹ לבין המדרש: שתי הדרכים שצוינו לעיל אודות הקשר

(ואילך) ופ"ח וראה גם עיקרים שהובא בהערה הקודמת.
(19) כי כללות הענין דאתעדל"ת אתעדל"ע הוא רק מפני שכן עלה ברצונו ית' (לקו"ת שמע"צ פג, ב. שה"ש יב, א. ועוד. וראה בארוכה ד"ה ארון עולם תש"ג פ"ו).

ולכן, אף שלאחרי שעלה ברצונו ית' שהעבודה תעורר (מפני רצונו ית') נעשה כן באמת (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 112 הערה 13. ופ"ח. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 413 (ועוד) ששכר מצות הוא הלכה, שהקב"ה מחוייב כביכול לשלם שכר מצות כמו שמשלמים לפועל, ע"ש באורך) – מ"מ, מכיון שזה גופא הוא רק מפני חסדו ית', שייך תפלה ע"ז, כבפנים. וראה גם ד"ה שיר המעלות תש"ג פ"ח. (20) תהלים סב, יג.

(21) ראה הנסמן באה"ת שה"ש שם. ועוד. ועיין שו"ע אדה"ז א"ח סצ"ח ס"ה.

(22) להעיר מברכות לב, ריש ע"ב ובמפרשים שם.

(23) ומה שארז"ל (ברכות יז, ב), „והם נוזנין בורוע" – היינו, שהקב"ה זן אותם „בזכות שבידם" (רש"י שם), אבל לא שמוקדם (ותובעים) מהקב"ה מחמת זכות עצמם. ועכצ"ל כן שלא יסתור למחול' דלקמן בפנים (גבי חזק"ן). וראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 297 ואילך.

(24) ברכות י, ב. – הובא במפרשים כאן. וכלשון המד"ד כאן (נעתק לעיל ס"א): מכאן .. שאין לבר' כו'.

(25) להעיר מקידושין (פב, א) ח' ועוף כו' מתפרנסין שלא בצער כו' אלא שחרעתי* מעשי כו'.

(26) ל' רש"י ברכות שם. כהובא בשפ"ח כאן (בשם הנחלת יעקב). וראה שו"ע אדה"ז שם.

(*) כן הוא במשנה שבמשניות ובע" (וי"ל ע"ד שמות ה. כב) – ובשם"ס בבלי וירושלמי, „והורעתי"! וראה בשינוי נוסחאות שבמשניות.

אמנם, משה רבינו בודאי זכר תמיד שהוא קיבל תורה מסיני ועוד, ובודאי חש שיש בידי מעשים טובים חשובים מאד – אך ענוותנותו של משה היתה גדולה כל כך, עד שסבר שלא מגיע לו דבר על כך³⁰,

כפי שידוע ההסבר³¹ על הפסוק³² „והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה“, שלמרות שמשו ידע את מעלותיו הרבות לעומת „כל האדם“, הוא היה „עניו מאד מכל האדם“, כי הוא העריך שאין זו מעלתו שלו, אלא הוא קבל הכל מלמעלה. ואדרבה: אילו היו למישהו אחר כחות ומעלות כאלו, היה הלה טוב יותר ממנו.

וזהו ההסבר להבדל בין דברי הספרי לדברי המדרש:

במדרש מודגש ש„אין לבריה כלום אצל בוראו“ – כלפי הקדוש ברוך הוא אין העבודה תופסת מקום, ולכן מבקשים ממנו בלשון תחנונים – מתנת חנם.

ואילו בספרי מבואר ש„היו יכולים לתלות .. במעשיהם הטובים ולא בקשו מן המקום שיתן להם אלא חנם“, אין הכוונה להדגיש בכך ש„מעשיהם הטובים“ אינם נחשבים כלפי הקב"ה, אלא להדגיש את ענוותנות הצדיקים, שמעשיהם הטובים לא נחשבו בעיני עצמם, עד

שבין המילה „ואתחנן“ לבין „מתנת חנם“ מבטאות שני אופנים בבקשת מתנת חנם:

לפי המדרש מתארת המילה „ואתחנן“ – מתנת חנם – רק את אופן הבקשה, כנאמר²⁷ „תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות“: מי ששרוי במצב של התבטלות וההיפך מעזות, הרי תפלתו היא „בלשון תחנונים“ – מתנת חנם. כלומר: הוא יודע שבידו מעשים טובים, אך בכל זאת הוא מבקש זאת מהקדוש ברוך הוא כמתנת חנם, ולפיכך מקשר המדרש את „מתנת חנם“ עם „לשון תחנונים“ – הענין של מתנת חנם מתבטא רק בלשון ובאופן התפלה.

ואילו לפי הספרי, הרי הענין של מתנת חנם אינו קיים רק בלשון התפלה, אלא גם בתחושתו של המתפלל: הוא מבקש מתנת חנם, כי הוא חש שאין הוא ראוי לקבל זאת, שאין בידי שום זכויות לכך שהקב"ה ימלא משאלתו, ולפיכך הוא מבקש מתנת חנם.

ומסיבה זו סוברת הדעה הראשונה בספרי שהמילה „ואתחנן“ היא מלשון מתנת חנם, ואינה מלשונות התפלה, כדלעיל, כי בקשה כזו, לקבל מתנת חנם ממש, אינה מלכתחילה בגדר של תפלה²⁸, כדלעיל²⁹.

(27) משלי יח, כג. – וצע"ק שפסוק זה הובא רק בספרי כאן, ולא בדב"ר שם (בפסיקא זו). ולהביאור בפנים שייר יותר לפירוש המדרש.

(28) עיי"ג אה"ת פרשתנו (ע' קיה) שעשרה לשונות של תפלה הם י"ט שבמלכות, ובקשת מתנת חנם – כתר שבמלכות, שמצד בח' זו כולא קמ' כלא חשיב (ראה לקמן בפנים והערה 30).

ואולי יש לומר, שב' האופנים במתנת חנם המבוארים בפנים, הם כנגד ב' הבחי' שבכתר: מצד חיצוניות הכתר (אריך) שיש חשיבות לגבראים ועבודתם, הענין ד, מתנת חנם" הוא רק בלשון המתפלל*; משא"כ מצד פנימיות הכתר (עתיק) דכולא קמ' לא חשיב ממש, אפשר לבקש רק בתורה מתנת חנם באמת. וראה לקמן סעיף ה.

(29) עפ"י תובן גם כן הוספת רש"י (על לשון הספרי), „אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם“ – כי לולא זה לא היינו אומרים שמשו התפלל בלשון של מתנת חנם, מכיון שע"פ תורה „ונתתי גשמיכם גו" תלוי ב,אם בחוקתי תלכו גו"“. ורק מכיון ש,אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם“, עכ"ל שכן הוא בפירוש ד,ואתחנן" כאן.

(*) ולכן נכלל ב' לשונות של תפלה, כי חיצוניות הכתר הוא מקיף הקרוב, ויחידה מזו – מתלבש ב"ט. ולהעיר שכל תפלה ה"ז, יהי רצון" חדש – כתר. ובמילא מובן שהשלימות שלה כשראה באופן של בכל מאדך (כתר).

ומטעם זה מוסיף רש"י רא' מן הפסוק (תשא לג, יט) „וחנתי את אשר אחזק“ [שלא הובא בספרי (והוא מדב"ר שם, שרש"י שולל – כנ"ל הערה 4)] – כי מכיון שזה חידוש שצדיקים מבקשים מתנת חנם, הוצרך רש"י להביא הוכחה שכן היא דרכו של הקב"ה. וראה גם ג"א כאן. (30) ראה ע"ד ח' ופ' מהר"ק כאן (וראה גם פנים יפות כאן – הובא באה"ת הג"ל. דרשות הר"ן דרוש ט. פנ"י לברכות לג, ריש ע"ב. ועוד). ושם, שלשון רש"י „יש להם תלות בזכויותיהם“ – „רצונו לומר לפי מחשבת החמון יש להם תלות כו", אבל „הצדיקים בשכלם הוון מכירים האמת כי הכל נחשב חנם“. ובצידה לדרך כאן: לולא טעם זה (ראין לאדם שום חוב על הקב"ה) ה' תולים בקשתם במעשיהם הטובים ולא היו נמנעים מחמת ענוה. ולפי המבואר בפנים אפשר לפרש הלשון „היו יכולים לתלות“ – שלפי האמת, כלפי שמיא גליא שיכולים לתלות במעשיהם, אלא שבורגשת הצדיקים אינו כן ולכן מבקשים מתנת חנם. ולהעיר בכ"ז מלקו"ש חט"ו שם.

(31) ראה מאמרי אדה"ו תקס"ב ע' נא. סה"מ תש"י ע' 236. ס' השיחות 1 ש' ע' 68. ועוד. נת' בלקו"ש ח"ג ע' 30 ואילך. ח"י ע' 1 ואילך. (32) בהעלותך יב, ג.

כדי כך שהם מבקשים מהקב"ה רק כמתנת חנם.

ה. "רב לך"

לפי הסבר זה על שתי הדרכים להבנת תפילת משה "ואתחנן אל ה'", מובן גם ההבדל בין שני הפירושים שמביא רש"י³³ על תשובת הקדוש־ברוך־הוא – "רב לך": (א) שלא יאמרו, הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן (מפציר)³⁴, (ב) רב לך, הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לך³⁵.

שני פירושים אלו הם בהתאם לשני פירושים על "ואתחנן"³⁶:

לפי הפירוש שמשה בקש את בקשתו כמתנת חנם ממש, ענה לו הקדוש־ברוך־הוא שהוא צריך להפסיק את תחינתו, "שלא יאמרו הרב... והתלמיד...". כי לולא זאת, הרי משום שהוא מבקש מתנת חנם, אין גבול עד כמה פעמים הוא יכול לבקש.

ולפי הפירוש ש"ואתחנן" הוא אחד מעשרה לשונות של תפלה, אשר לה נענה הקב"ה משום זכויות המתפלל, עונה הקדוש־ברוך־הוא "הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לך": השכר עבור מעשיך הטובים הוא "הרבה מזה".

ו. "קודם גזר דין" או "לאחר גזר דין"?

אך עדיין יש להבין: מהו, בכל זאת, הבסיס למחלוקת בין הספרי לבין המדרש, אם ההסבר של "ואתחנן – מתנת חנם" בתפלת משה מתאר רק את לשון התפלה, כדעת המדרש, או מתאר את הרגשותו של משה שאכן אין מגיע לו שכר כלל, ולכן אין ביכולתו להשתמש בלשון של תפלה, אלא רק לבקש מתנת חנם³⁷, כדעת הספרי?

(33) עה"פ (ג, כו).

(34) סוטה יג, ב.

(35) ספרי פינחס כו, יב (פ' קלה). וראה ספרי פרשתנו

עה"פ שם.

(36) ועפ"י, הסדר בב' הפירושים בפרש"י עה"פ, רב לך", הם בהתאם לסדר שבב' הפירושים בפרש"י על "ואתחנן".

(37) לכאורה ה' אפ"ל, דמכין שהגזירה על משה היתה "למענכם" – "בשבילכם אתם גרמתם לי" (ג, כו וברש"י), ובב"ל לא תקנו את זה, אין תפלה (שהיא בזכות מע"ס כנ"ל) מועילה.

כדי להבין זאת יש להקדים ענין נוסף:

על משה רבינו נגזרה הגזירה שלא יכנס לארץ. כי מחשבת משה ש"לאחרי שכבשתי ארץ סיוחן ועוג .. שמא הותר הנדר"³⁸, הרי זה רק³⁹ לגבי שבועתו של הקב"ה שמשה לא ייכנס לארץ ישראל, אשר על כך ייתכן לומר, שהשבועה בטלה כי נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

אך הדבר אינו מבטל את עצם הגזירה והעונש שלא ייכנס לארץ ישראל. לפיכך הוא התפלל לקב"ה (מיד לאחר מחשבתו, "שמא הותר הנדר") לבטל את "נגזרה גזירה"⁴⁰.

לפי זה יש לומר, שהמחלוקת בין הספרי לבין המדרש, כרוכה בשתי הדעות⁴¹, אם תפלה מועילה גם "לאחר גזר דין", או רק "קודם גזר דין":

המדרש הוא בהתאם לדעה הסוברת שתפלה מועילה גם לאחר גזר דין⁴², ולכן משה התפלל לקב"ה באחד מעשרה הלשונות של תפלה⁴³, ומחם הוא בחר דוקא בלשון תחנונים.

אבל מלשון הספרי, "היו יכולים לתלות .. במעשיהם הטובים ולא בקשו בו" אלא חנם" מוכח, שגם כאן ה' יכול לתלות במעשיו הטובים, ורק מצד ענותנותו ביקש מתנת חנם.

(38) ל' רש"י כאן ד"ה בעת ההיא. וראה רש"י פינחס כו, יב.

(39) בהבא לקמן ראה גוף ושפ"ח כאן. ספרי דבי רב לספרי פינחס שם (פ' קלד).

(40) ל' רש"י כאן (פסוק כד) ד"ה אתה החילול. – ומתורץ עפ"י השינוי בלשון רש"י מ, "נדר", ל, "גזירה". ועד"ז החילוק בב' הפירושים שבפרש"י פינחס שם (וראה גם ספרי דבי רב שם).

(41) ר"ה יז, ב ואילך.

(42) ראה ר"ה שם שכ"ה דעת ר' יוחנן (דתשובה מקרעת גז"ד) – בעל המאמר במדרש שם.

ולפי מסקנת הגמ' שם דבגז"ד על היחיד לא מהני – יש לומר, שהמדרש ס"ל שהגזירה על משה היתה גזירת הציבור (כהדיעה בספרי פינחס שם (פ' קלה), וכפ"י הספרי דבי רב ועוד שם), מאחר שמשה הוא ככל ישראל (רש"י חוקת כא, כא), ובפרט שמשה רצה לייכנס לארץ בשביל טובת ישראל (כמבואר בליקו"ת כ' ריש פרשתנו. וראה לקמן בסוף השיחה). ובגזירת ציבור מהני תפלה גם לאחר גזר דין (ר"ה שם). וראה גם פרשת דרכים דרך הרבים דרוש יג. משא"כ להספרי הוי כגזירה על היחיד (כמפורש בתנחומא פרשתנו ו). אבל ראה הערה 44.

(43) אבל רק לאחר שחשב שהותר הנדר, כי בלא"כ הוי גזר דין שיש עמו שבועה שלכו"ע אינו נקדע ע"י תפלה (ר"ה יח, א). ולכן לא הועילה תפלת משה כי "לפי האמת לא

בסוגיא זו⁵⁰ מדוע אצל דינה הועילה התפלה לאחר ארבעים יום, ששם התרחש „מעשה נסים“: כיון שלא היה מלומדת בנסים, לכן אצלה⁵¹ מסוגלת תפלה שמצד האדם להביא לידי נס.

לעומת זאת לפי התלמוד הירושלמי – ששיטת לימודו אינה⁴⁹ כרוכה כל־כך ביגיעה רבה של האדם, אלא היא באופן של „אור ישר“, כמתנה מלמעלה – קיימת גם בתפלה מתנת חנם שהיא ללא שום הגבלות, עד כדי כך ש„אף היושבת על המשבר יכול להשתנות“.

ח. אתערותא דלעילא שמעל לאתערותא דלתתא

ההסבר לכך בדרך החסידות הוא:

אדמו"ר הוקן מסביר בלקוטי תורה⁵² על הענין של „אין ואתחנן אלא מתנת חנם“, שבאמצעות כניסתו לארץ חפץ משה להביא את ישראל לדרגה הנעלית מכדי שיוכלו להגיע אליה על ידי עבודת הנבראים. ובלשון החסידות: אתערותא דלעילא הנעלית לחלוטין מאתערותא דלתתא. וזוהי משמעות הביטוי „מתנת חנם“ – „חנם בלא מצוות“⁵³: דרגה שהיא „למעלה מעלה מבחינת המצוות“.

לפי זה מובנת דעת הספרי, שלפי הפירוש „ואתחנן“ – „מתנת חנם“ אין זה אחד מעשרה לשונות של תפלה:

תפלה היא עבודה של אתערותא דלתתא⁵⁴. ולכן, כדי להביא למילוי הבקשה „אעברה נא ואראה...“⁵⁵ על ידי הקב"ה, דבר שבייבא לישראל גילוי של אתערותא דלעילא – היה הכרחי שאופן הבקשה על כך יהא כזה⁵⁶: לבקש (לא בלשון של תפלה, אלא) מתנת חנם ממש, דבר שאינו תלוי כלל בכוויות המבקש, כדלעיל.

(50) (בתי' הא') – אבל ראה פ' הר"ש סיריליא (ובמאיר נתיב) לירושלמי שם.

(51) להעיר מירושלמי שם: שנתפללה רחל כו' מנביאות הראשונות היתה. ולהעיר מתענית כה, א.

(52) ריש פרשתנו (ג, א, ג, ג ואילך). וראה גם ד"ה ואתחנן בס' מאמרי אדה"ו תקס"ד. ובאורכה באוה"ת ע"פ.

(53) ע"ד לשון חז"ל (ספרי ורש"י) עה"פ בהעלותך יא, ה – הובא בלקו"ת ג, ג.

(54) כמובא גם בלקו"ת כאן (ג, ד, א). ובאורכה באוה"ת (נא ואילך).

(55) ג, כה.

(56) להעיר גם מסד"ה ואתחנן תרע" (בהמשך תער"ב)

ואילו הפירוש הראשון שבספרי הוא בהתאם לדעה הסוברת שתפלה מועילה רק קודם גזר דין, ולא היה מועיל כאן ביטוי של תפלה⁴⁴. אלא, משה בקש זאת כמתנת חנם⁴⁵.

ז. „שתלד אשתי זכר...“

ויש לומר, שזוהו ההסבר גם למחלוקת שבין התלמוד הבבלי לתלמוד הירושלמי לגבי דברי המשנה⁴⁶ שתפלה על אשה מעוברת „שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא“ –

לפי התלמוד הבבלי⁴⁷ מדברת המשנה גם על הזמן שמיד לאחר ארבעים הימים הראשונים, כאשר כבר נקבעה צורת הולד. ואילו לפי התלמוד הירושלמי⁴⁸ עוסקת המשנה רק „ביושבת על המשבר“, אך לפני כן מועילה התפלה לשנות מנקבה לזכר. ולפי דעה נוספת הרי „אף היושבת על המשבר יכול להשתנות“:

לפי התלמוד הבבלי, שדרך לימודו הוא⁴⁹ מלמטה למעלה – כלומר, שיש קושיות רבות וכדומה וצריך להגיע למסקנה הנכונה באמצעות יגיעת האדם – גם התפלה נקבעת ומוגבלת בהתאם למגבלות של המתפלל. וכיון שלפי הטבע אין הולד יכול להשתנות, לאחר ארבעים יום, מנקבה לזכר – „הרי זו תפלת שוא“.

וזהו ההסבר לתירוץ המובא בתלמוד הבבלי

נבתסלה השבועה" (גו"א שם), והוי גו"ד עם שבועה (ראה גם עיקרים שם פכ"א. ספרי דבי רב שם. ועוד). אבל ראה הערה הבאה.

(44) את"ל (כנ"ל הערה 30) שהלשון „היו יכולים לתלות“ פירושה, שלפי האמת היתה אפשרית תפלה בזכות מעשיו – צ"ל שגם להספרי הוי כאן כגזירת הציבור (ראה הערה 42), אלא שמשם מצד נגזרות החשיב א"ע כיחיד. אבל עפ"י צ"ל דוח שלא הועילה תפלת משה אינו משום שהיתה עם שבועה (כנ"ל הערה הקודמת), כי על גזירת הציבור מהני תפלה גם אם יש עמה שבועה (כמ"ש בעיקרים שם).

(45) ע"פ המבואר בפנים (שבקשת מתנת חנם אפשרית גם כשאין תפלה מועלת) מתורצת בפשטות קושיית התולדות יצחק (שהובאה בצידה לדרך כאן), „למה התפלל משה כו“, עיי"ש.

(46) ברכות רפ"ט.

(47) שם ס, א.

(48) שם פ"ט ה"ג. וראה אוה"ת בא ע' ערב. לקו"ש (המתורגם) ח"א ע' 219. ולהעיר מדרמ"צ קמה, ב.

(49) ראה באורכה שער' אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. אוה"ת פרשתנו ע' עה ואילך. סה"מ תש"ח ע' 121 ואילך. ועוד.

ט.

„ואתחנן” – צירוף שתי המעלות

אף-על-פי-כן דעת המדרש היא שגם „ואתחנן” – „מתנת חנם” הוא אחד מעשרה לשונות של תפלה.

הדבר יובן לפי ביאור ה„צמח צדק” על המאמר שהובא לעיל מלקוטי תורה: בלקוטי תורה⁵⁷ מוסבר, שבקשתו זו של משה – שיגיעו לדרגת אתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא – היא מהות התורה, כי באמצעות התורה „נמשכת” ויורדת לעולם „בחינת אנכי מי שאנכי .. שהיא למעלה מעלה מאתערותא דלתתא”, והיא באה בדרך מתנה⁵⁸.

שואל ה„צמח צדק”⁵⁹: אם כך, מדוע אומרים שמה רבינו לא השיג את מבוקשו על ידי תפלתו, והרי קבלנו את התורה, שבאמצעותו „נמשכת” גם עתה „בחינת זו דאתערותא דלעילא”?

והוא מסביר, שבקשת משה היתה, שהמשכה זו שעל ידי התורה – הבאה באופן של מתנה ואתערותא דלעילא, כדלעיל – תשפיע למטה בעולם⁶⁰. שזהו היתרון שבתפלה לעומת תורה⁶¹. התורה מחדשת ופועלת בעיקר למעלה, בעולמות העליונים. ואילו על ידי התפלה ניתן „לשנות הנבראים מכמות שהם

בטעם אומרו „להראות את עבדך” – בדרך שפלות. ע”ש.

(57) שם ב, ד. ובארוכה באוה”ת שם.

(58) ובאוה”ת שם (ע’ עה ואילך) שבקשת משה היתה שיהי’ ע”ד הלימוד דתלמוד ירושלמי (ראה לעיל סעיף ז).

(59) אוה”ת ס”ע נד ואילך. וראה לקו”ת שם ג, סע”ד ואילך.

(60) ע”ד הורדת גשמים דרשב”י שהיא ע”י תורה (זח”ג

נט, ב. נת’ במאמרי אדה”ז אתהלך לאוניא (ע’ רי ואילך). אוה”ת אחרי (כרך א) ע’ רנד ואילך. סה”מ תרכ”ז ע’ רסו ואילך. ועוד).

(61) קו”א רד”ה להבין מ”ש בפע”ח (הובא באוה”ת

פרשתנו שם).

שיתרפא החולה וירד הגשם...”. כי משום שהתפלה באה מלמטה למעלה, היא משנה את ה„מטה”, ששם מתפללים. ומשה רצה להביא לידי כך שגם ההמשכה למטה תהיה בדרך של אתערותא דלעילא, על ידי התורה.

ולפיכך נאמר במדרש שגם בקשתו של משה למתנת חנם היתה בלשון של תפלה, כי משה חפץ באיחוד של שתי המעלות: למרות שההמשכה באה כמתנת חנם, אתערותא דלעילא, למרות זאת היא תגיע עד למטה – מטה, ב„מקום” של התפלה. ולכן היו גם בתפלתו שני דברים: היה זה ביטוי של תפלה, אך משמעותו – בקשת מתנת חנם.

י. היתרון – עבודה

אף-על-פי-כן לא השיג זאת משה בתפלתו, כי המטרה היא שהכל יושג באמצעות עבודה, ולפיכך, למרות⁶² שמשום שמה לא נכנס לארץ ישראל, היתה הכניסה לארץ על ידי יהושע, שהוא כפני לבנה⁶³ שיש בה שינויים, ולכן היתה אפשרית אחר כך הגלות,

אשר אילו היו נכנסים על ידי משה היתה זו גאולה נצחית, שאינה תלויה בעבודת המטה, הרי בכל זאת דוקא על ידי כך ישנה המעלה של העבודה, „למעשה ירך תכסוף”⁶⁴, ה„הממשיכה” ומורידה אור נעלה יותר⁶⁵ מהאור המגיע כ„מתנת חנם”,

וזה יתגלה למטה בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש”פ ואתחנן תשכ”ה)

(62) בהבא לקמן – ראה בארוכה אוה”ת שם (ע’ סה ואילך).

וש”ג.

(63) ב”ב עה, א.

(64) איוב יד, טו.

(65) ראה אוה”ת שם ע’ פז. קט ואילך.

לזכות

כ”ק אדוננו מורנו ורבינו
מלך המשיח

הוספה

בשורת הגאולה

לד.

דובר כמ"פ בתקופה האחרונה שלפי כל הסימנים נמצאים אנו ב"שנה שמלך המשיח נגלה בו"¹ (נוסף על החשבון דערב שבת לאחר חצות שמתחיל בשנת ה'תשנ"א²) – כמרומז בהר"ת (שנתפשט בכל ישראל) "הי' תהא שנת נפלאות אראנו", ובפרט שבמשך השנה ראו בפועל (ויראו עוד) כו"כ מאורעות שהם "נפלאות", ויתירה מזה, שכל א' מהם הוא באופן של "פלא" גם ביחס לה"פלא" שלפניו, פלא לגבי פלא שמעורר התפעלות חדשה.

– כולל גם ה"פלא" שמתרחש בימים אלו ממש: כינוס אנ"ש והשלוחים שיחיו במדינת רוסיא, שהתכנסו מכו"כ מקומות (גם משאר מדינות שבעולם) בעיירה ליובאוויטש, כולל גם כדי להשתטח על ציוני קודש של רבותינו נשיאינו ששם מנוחתם כבוד, וגם על הציון הק' של אאמו"ר ז"ל (שיום ההילולא שלו, עשרים באב, מתברך מיום הש"ק זה), ונוסף לזה, מתכנסים בעיר הבירה דכל המדינה, מאסקווא כדי להתייעץ ולהתדבר יחדיו ("איש את רעהו יעזורו"³), מתוך אהבה ואחדות, "כאיש אחד בלב אחד"⁴ ולקבל החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה בכל המדינה ובכל העולם כולו, ויה"ר שיהי' הכינוס בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן של הוספה כפולה ומכופלת, "דמוסיף יוסיף"⁵, ועד להוספה שלמעלה ממדידה והגבלה – שמאורע זה הו"ע של "נפלאות", שאותה מדינה

(1) יל"ש ישעי' רמז תצט.

(2) ראה סה"ש ה'תשנ"א ח"א ע' 254. וש"נ.

(3) ישעי' מא, ו.

(4) פרש"י יתרו יט, ב.

(5) תענית בסופה.

שלחמה נגד פעולותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (ועד"ז בנוגע לפעולותיו של בעל ההילולא דעשרים באב) בהפצת התורה והמעיינות חוצה, מארחת ומכבדת את תלמידיו ושלוחיו וההולכים בדרכיו ואורחותיו בהפצת התורה והמעיינות חוצה –

ש"נפלאות" אלו (שכבר ראו בפועל) מעוררים ומדגישים שתיכף ומיד רואים הפלא הכי גדול – גאולה האמיתית והשלימה עלי' נאמר⁶ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", "נפלאות" גם בערך ליצי"מ⁷.
... ובנוגע לפועל:

כיון שנמצאים על סף הגאולה האמיתית והשלימה שבה יהיו כל הענינים באופן של בלי גבול – צריכה להיות ה"טעימה" (בערב שבת, ש"טוב לטעום מכל תבשיל ותבשיל"⁸) מהבלי גבול דהגאולה, ע"י ההוספה בעניני התומ"צ באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

ובפרטיות יותר – הוספה בלימוד התורה (מוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה"⁹) הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה, כולל לימוד עין יעקב, אגדה שבתורה, ש"רוב סודות התורה גנוזין בה"¹⁰, ועוד ועיקר, לימוד פנימיות התורה, כדברי האריז"ל (שיום ההילולא שלו בחמשה מנ"א) ש"בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"¹¹, ובמיוחד לאחר שנתבארה בתורת החסידות באופן ששייך להבנה והשגה דכאו"א מישראל,

והדגשה מיוחדת על ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה – הן בנגלה דתורה, ובפרט בספרו של הרמב"ם שכולל גם ההלכות ששייכות לזמן הגאולה, כמו הלכות בית הבחירה (שלמדום זה-עתה בימי בין

(6) מיכה ז, טו.

(7) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

(8) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רנ.

(9) פרש"י תענית שם.

(10) תניא אגה"ק סכ"ג.

(11) שם סכ"ו (קמב, ב).

המצרים), וכן הלכות מלכים ומלחמותיהם ומלך המשיח, והן בפנימיות התורה, שנוסף לכך שכללות הלימוד דפנימיות התורה מקרב את הגאולה, "בהאי חיבורא דילך (תורתו של רשב"י) . . יפקון בי' מן גלותא ברחמי"י¹², יש עילוי מיוחד בלימוד החלקים דפנימיות התורה שמבארים עניני הגאולה.

ומה טוב – שלימוד זה יהי' באופן ד"עשרה (ציבור) שיושבים (בהתיישבות וקביעות) ועוסקים (באופן של "עסק") בתורה¹³.

. . . ויש להוסיף לימוד והוראה בשייכות לענין הגאולה גם מהתחלת פרק שלישי – "הסתכל בשלשה דברים":

"שלשה דברים" (סתם) – יש לומר, שגם רומז לגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי, גאולה משולשת וביהמ"ק משולש, שכולל ב' המעלות דגאולה ראשונה ושני', בית ראשון ושני, ושניהם יחד.

ו"הסתכל בשלשה דברים" – "הסתכל" דייקא, שמורה על העיון וההתבוננות בהעמקה יתירה¹⁴ בענין הגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי ("שלשה דברים"), מתוך צפי' והשתוקקות מיוחדת, "אזכרה לו בכל יום שיבוא"¹⁵, שיבוא בכל יום, ביום זה ממש, ועאכו"כ כשעומדים על סף הגאולה, שההסתכלות בשלשה דברים היא ביתר שאת וביתר עוז.

ויש לומר, שההסתכלות בעניני הגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי ("שלשה דברים") פועלת שלימות בכל עניני העבודה שנכללים ב"שלשה דברים" – ג' הקוין דתורה עבודה וגמילות חסדים¹⁶, שקיומם ע"י ג' הלבושים דמחשבה דיבור ומעשה – שהעבודה אינה באופן של התחלקות, אלא באופן של בלי גבול, ומצד העדר ההגבלה ישנה

(12) זח"ג קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' באגה"ק שם.

(13) אבות פ"ג מ"ו.

(14) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"ח סל"ו. ועוד.

(15) נוסח "אני מאמין" הנדפס בסידורים וכו'. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 394.

(16) אבות פ"א מ"ב.

השלימות בכל הקוין¹⁷.

(משיחות ש"פ ואתחנן, שבת נחמו, ט"ז מנחם-אב תנש"א)

17) ועד"ז בנוגע ל"סור מרע" – כהמשך המשנה "ואין אתה בא לידי עבירה" – "ואין אתה בא" דייקא, בדרך ממילא, ללא צורך להתעסק בשלילת הרע, ואפילו לא "לידי עבירה", שגם דברים שיכולים להביא לידי עבירה (כמו תאוות היתר) נעשים מושללים בדרך ממילא, מצד ההסתכלות בעניני הגאולה, מעין ודוגמת המעמד ומצב דימות המשיח, כפס"ד הרמב"ם (בסיום וחותם ספרו "משנה תורה") ש"באותו הזמן . . כל המעדנים מצויין כעפר", "כעפר" דייקא, שאין לו שום חשיבות, כיון ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד".

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל
הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש
כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!
האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגדוב
וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>
יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

**לזכות
התגלותו של הרבי מלך המשיח**

*

**נתרם ע"י
הרוצה בעילום שמו
לאריכות ימים ושנים טובות עד ביאת גואל צדק
ומתוך בריאות הנכונה ולשנת ברכה והצלחה בגו"ר**

היי שותף בהפצת עניני "משיח וגאולה"!!!
להקדשות ולפרטים נוספים:
טל.: 753-6844 (718) או 934-7095 (323)
אימייל: info@torah4blind.org

Be A Partner
In Spreading *Inyonei Moshiach U'geula*!!!
To Dedicate This Publication
In Honor Of Your Family Or A Loved One
For More Info. Call:
(718) 753-6844 or (323) 934-7095
or email: info@torah4blind.org

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:
<http://www.torah4blind.org>
TO DEDICATE AN ISSUE IN HONOR OF A LOVED ONE, CALL (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>